

Два извора секташтва¹

1. Пре но што пређемо на саму тему, задржимо се на час на једном проблему који време у коме живимо пред нас поставља, а који постоји и у нашем излагању. То је проблем успешне и плодноне комуникације и дијалога међу људима – различитих философских полазишта, верских опредељења, културолошких миљеа из којих су потекли и у којима су формиран и слично, односно проблем могућности православног богословља да изнађе језик довољно јасан и разумљив за епоху у којој живи и за људе којима се обраћа.

Прво питање које пред нас искрсава сигурно јесте следеће – има ли места за православно гледање на човека у савременом свету? Да ли предањска и светописамска антропологија неке ван Цркве ишта говори у оваквом добу које живимо и искуствујемо? И којим језиком њене поруке могу да буду саопштене нашим савременицима, а да их тај језик не умори, уплаши или одагна?

Ми овде постављамо питања контекста и перспективе, односно, нелепим појмовником савременог тржишног друштва, "циљне групе".

Прво. Контекст је овде за нас двојак појам. Са једне стране, он подразумева контекст *из кога* се обраћамо, а са друге контекст *коме је* наша порука упућена.

Ми говоримо из Цркве, из оног живота и искуства које смо у њој усвојили и освојили, из мере предањског духа и даха који је постао наш сопствени. То подразумева различите "нивое" односно "врсте" искуства. Они су, пак, условљени мером нашег тру-

¹ Овај текст је написан поводом скупа о деструктивним и тоталитарним сектама одржаног у београдском Дому Војске Југославије октобра 1996. године.

да, услова који нас окружују, самим тим детерминишу, и спремношћу да се отворимо за благодатну помоћ и посету Божију. Сазвучје светоотачког богословља је наш несумњиви идеал, али стварност каткада производи сасвим опречне, несагласне тонове. Дакле, наш полазни контекст потребује преиспитивање, истраживање, исправљање и усклађивање.

Наш говор и наше сведочење упућено је људима са којима делимо овај историјски моменат и географски простор. Али са њима не делимо исто философско искуство. Под философијом мислимо свеукупност погледа на свет и делатну праксу усклађену са тим погледима. Руски богослов Павле Евдокимов је свог и нашег савременика описао речима: "У човеку нашег доба, у једном после хришћанском свету, без осећања за светињу нема места за Бога, и Еванђеље више не потреса. Постојање верујућих никога не задивљује, ништа се не догађа у овоме свету, нема чак ни чуда. На религиозну веру гледа се као на нски инфатилни степен људске свести коју успешно замењује техника, психоанализа и друштвена слога".² Али, атеизам који узраста, један практични, делатни атеизам који изгледа више ни не настоји да обезбеди теоријске претпоставке самом себи, пошто је постао уобичајен, није искључиво негативна појава када је вера у питању. Атеизам је на једном месту правилно назван "захтевом за очишћење вере".³ Атеизам је као страшна посета Божија жива и најстрашнија критика свега лажног у верској *пракси* и једној мртвој, окамењеној *теологији* коју смо свели на сопствену, преуску меру, и којом не можемо да успешно одговоримо на проблеме свога доба.

Стога нам је потребан језик *нове синтезе* или језици прецизних контекста или перспектива да би њиме (или њима) могли да опишемо са онима којима се обраћамо на такав начин да наш дијалог буде истински резултантан.

Нова синтеза је богословска артикулација сложене ситуације у којој смо се нашли, решеност да изађемо, уз пуну свест да је сваки излазак ризик и опасност (али је свако остајање неизбежна осуда на пропаст и угушење), из наших малих и сигурних "хришћанских гета" на отворено и сурово поприште идеја и нових вредности једног, постхришћанског, доба у коме живимо.⁴

² Павле Евдокимов, *Луда љубав Божија*, (Манастир Хиландар, 1993), 12.

³ Видети: Павле Евдокимов, *Луда љубав Божија*, 16.

⁴ Овде под "постхришћанским" не мислимо време које је превазишло хришћанство него време које га је са једне стране одбацило услед погрешног

Нова синтеза није задатак једног човека, није ни једне генерације, она је изазов постављен пред целу Цркву и низ будућих поколења. Из саме структуре поменуте синтагме виде се њени основни атрибути – тиме што је синтеза подразумевамо да је постаналитичка употреба писамског и отачког блага које смо усвојили не само као материјал којим оперишемо и за који се, за чију несумњиву светост и ауторитативност, заклањамо, него првенствено као начин мишљења, веровања, искуствовања и делања који су имали свети писци библијских књига и мислители отачке мудрости. То је синергетски, надахнути, аутентично светодуховски и аутентично људски начин сучељавања са изазовима који пред нас искрсавају. Тиме, пак, што је нова, видимо да је овде реч о савременом одговору, једној егзистенцијалној реплици на новонастале проблеме и ситуације. Пошто је наше да у овом свету и историјском периоду које су нам поверени (као таланти над којима треба да радимо и да их умножене вратимо Богу Дародавцу) радимо на обрађивању, стваралачком досаздавању и обликовању Божије творевине (чији смо део и ми сами или друкчије посматрано коју у себи, својом специфичном структуром – својим микро – макро космичким потенцијалима обухватамо) ми у овом тексту као простору приносимо покушај да тим новим језиком говоримо.⁵

представљања и лажног живљења његових представника а са друге постало суштински незаинтересовано за њега.

⁵ Овде подвлачимо да под *језиком нове синтезе* не подразумевамо неки "новонастали језик појмова и симбола": Евдокимов нас са правом опомиње: "Проблем уопште није неки нови језик. Постоји озбиљна опасност да би се њиме могао снизити ниво поруке. У ствари, ради се о томе да се човек уздигне. "Ко је близу мене близу је ватре". Не парадокси, нити дијалектика, него ватра која сагорева. Треба се вратити једноставном и шокантном језику парабол": (Павле Евдокимов, *Луда љубав Божија*, 117.) Исто питање разматра и Александар Шмеман рекавши: "Веома су типичне за ово помодарске дискусије о новим симболима, као да симболи могу да буду, да се тако изразимо, "исфабриковани" као да могу добити своје постојање кроз дискусију у неком одбору". (Александар Шмеман. *Богослужење у посветовњаченом веку*, За живот света, Београд 1979, 112). Ове две напомене наведене су управо стога да се наше излагање не би поистоветило са поменутим тенденцијама. Подвлачимо изнова – *ново* у приступу који заговарамо јесте постављање у нови однос са стварношћу освештане категорије и појмове светоотачке мисли и живи и надахњујући језик библијских и литургијских симбола. Ново јесте такво њихово примењивање које ће људе нашег доба приближити њима и стварности која из њих говори и којој се њима приопштавамо. Тим говором не намеравамо да светописамски и светопредајински језик *саобразимо*

2. Говорити о сектама најкраће речено значи говорити о трагедији погрешног избора или злоупотребљене слободе, најдубљег и неодузимивог дара којим је Бог обдарио човека. Један богослов је умесно рекао да Бог није свемогућ јер је граница његове моћи људска слобода. Бог "не може" да укине слободу човека. Зато је човек и само човек одговоран за свој погрешан избор.

Говорити о припадницима секти значи говорити о изманипулисаним људским бићима којима треба помоћи. Они су објекти манипулације и споља и изнутра. Споља су изманипулисани лажном "мисионарском" делатношћу проповедника секташких учења, суптилним психолошким поигравањем најсуштинскијим људским потребама – потребом за јединственошћу и непоновљивошћу, љубављу, близином, потребом за светим, за односом са светим, за суштинском повезаношћу са другим бићима и целим светом и многим другим. Изнутра, пак, ти несрећни људи, бивају мање или више свесни онога што чине, и самим тим у различитим степенима одговорни за своје поступке, пристају на манипулацију јер им она нуди какво – такво решење. Нуди им сурогат, нуди им супституцију, али ко може да осуди дете које оставши без мајке свакој жени која му и на трен поклони пажњу и љубав говори "мама"?

Наше је непомериво мишљење – морамо повући строгу линију разграничења између манипулишућег и манипулисаног људског материјала у сектама. И наша је велика бојазан баш у томе како ћемо то успети да учинимо. Ми са прљавом водом не треба да избацимо и дете. Али се вода мора избацити. Ту је потребна једна велика жртва са наше стране и једна велика љубав према тим људима. Једна љубав која, бојим се, неће само у очима "овога света" него и код многих који себе сматрају слободним од њега, изгледати као лудост, сентименталност, празна прича, дефетизам и сл.

Због тога ћемо се у нашем излагању задржати на проблему унутрашњих потреба чланова секти који су довели до тога да они затраже решење у њима. Једна од таквих потреба је управо насушна потреба људског бића да богослужи, да осети суштинску блискост и јединство Бога, себе и света око себе.

овом веку него да људима којима се обраћамо, којима сведочимо омогућимо да преображени обновљењем ума свога искуством познају шта је добра и угодна и савршена воља Божија. (ср. Рим. 12, 2).

Није нам тешко да замислимо неверицу и зачуђеност у многим срцима која чују за овакву тезу. Њих производи иста сила која припаднике секти и наводи да у њих одлазе. То је у ствари *дубока удаљеност од правилног и суштинског разумевања богослужења, човека као богослужбеног бића и света као светотажинског простора и пута, односно средства богослужења.*

Феномен секти своје порекло води из два специфична начина постојања, из два животна става, из две доктринарне позиције. Једна од њих је тзв. религијски а друга секуларистички модел али начин постојања.

Сваки од ових начина има себи својствену антропологију, етику, есхатологију, аксиологију и, наравно, идеју о богослужењу и богослужбену праксу.

Ако пођемо од наизглед збуњујуће тврдње да је "хришћанство у најдубљем смислу те речи крај сваке религије"⁶ како бисмо онда дефинисали саму религију? За нас је ово веома битно управо стога што су секте у правом смислу те речи *религијски феномени.*

По Александру Шмеману "религија је потребна тамо где постоји преградни зид између Бога и човека".⁷ Религија је увек израз и сведочанство одређене *раздвојености* између Бога и човека, човека и света, душе и тела, неба и земље, историје и есхатона... Религија покушава да премости та два пола. То премошћавање никада није завршено, и јаз увек остаје.

Свака религија, па и скучене секташке доктринарне форме увек почива на једном *утилитаристичком принципу*.⁸ Човек који одабира један религијски систем то чини мотивисан одређеном помоћи коју та религија може, или њему то тако изгледа, да му пружи. То је толико очигледно код секташа. Било да је реч о психичкој нестабилности која се привидно и привремено разрешава, било о материјалним средствима којима секташки вођи "купују душе" својих следбеника, било о великој моћи и управљању туђим животима које се у секти стичу, било о исперветираним злоупотребама оба пола и деце која се дешавају – припадност секти *користи јер задовољава низ одређених потреба.* Речи *потреба* и *корист* заиста су кључ за отварање централних

⁶ Александар Шмеман, *За живот света*, 19.

⁷ Исто.

⁸ Свођење хришћанства на религију, односно, повратак на превазиђени религијски начин постојања, који је Христос у Јеванђељима непрекидно осуђивао, и јесте први разлог настанка секти.

двери свих религијских система па и секти. Шмеман говори: "Милиони и милиони верника данас проповедају религију и при-мају је према овом кључу". И заиста је задивљујуће како мала разлика у религиозној самосвести чланова конфесија чије догме, изгледа, стоје у радикалној супротности једне према други-ма, јер, чак, ако човек и промени религију, то је обично због то-га што налази да му она коју прима *нуди више помоћи – а не ви-ше истине* (подвукао В.В.).⁹

Баш тај недостатак суштинске разлике у религиозној само-свести секташа нам и допушта да говоримо о нечем, што би ина-че било недопустиво – о сектама *en general*.

Религиозна или секташка самосвест се затим изражава и кроз пренебрегавање бриге за овај свет (са упорним инсистирањем да се "праве ствари" дешавају тек "тамо"), истакнути апокалипти-зам (ишчекивање краја света, његове пропасти ...), презир према телу и целокупној материји (који се манифестује или као ригорозни и бесмислени аскетизам који постаје циљ сам по себи или као радикални разврат – који су у суштини идентични феномени не прихватања тела и материје уопште) и сл.

Када Шмеман закључује да велике светске нехришћанске ре-лигије данас имају много веће шансе за мисионарско деловање и ширење од самог хришћанства, он то чини управо полазећи од ових претпоставки. Његово мишљење је да "Ислам и Будизам нуде изванредну религијску 'сатисфакцију' и 'помоћ' не само примитивним људима, него и најрафиниранијем интелектуалцу. Зар нису свуда у свету источњачка 'мудрост' и источњачки 'ми-стицизам' увек привлачили, готово неодољиво, пажњу религио-зних људи"¹⁰ закључује он.

То се може применити и на секте, као типичне религијске феномене.

Што се секуларизма тиче, тог другог извора секташтва (по-што је први био *религијска свест и пракса*) о њему би се много могло говорити али ћемо се задржати само на следећем.

Природни отац секуларизма је клерикализам.¹¹ Клерикали-зам је уверење да је свештенство привилегован, повлашћен и из-двојен сталеж. Клерикализам је апсолутна одлика религијских система. За клерикализам свештеник је нешто посебно, нешто изузетно, нешто натприродно. А за црквену свест свештенство

⁹ Александар Шмеман, *За живот света*, 99.

¹⁰ Александар Шмеман, *За живот света*, 100.

¹¹ Ср. Александар Шмеман, *За живот света*, 83.

је најприроднија ствар на свету, суштина човечности, *пракса за коју је сваки човек створен*. Религијска свест која полази од подељености: Бог – свет, природно – натприродно, захтева одређене посреднике између та два света, захтева неког ко ће посредовати и самим тим посредовањем вршити нешто изузетно, нешто посебно.¹²

Секуларизам је бунт против клерикализма и насиља вршеног у име религије. Секуларизам не прихвата више религијско инсистирање на вечитом *тамо*. Не прихвата једну бескрвну есхатологију, једну компензаторну религијску идеологију која је заузела место живог живота. Али секуларизам страшно греши када на место поменутог *тамо* устоличава једно самотно, самодовољно и огољено *овде*. Ако смо религијску свест назвали *бескрвним есхатологизмом* онда ћемо секуларизам описати као *самозатворени историзам*. Секуларизам је нововековни деизам. Секуларизам је крајње индиферентан према вечним питањима и она су за њега само питање стила или укуса.

Секуларизам *није атеизам*. Он има своју потребу за специфичним богослужбеним изразом.¹³ Са правом каже Шмеман да је "секуларист на извештан начин *опседнут богослужењем*"¹⁴ и наставља говорећи да управо овај феномен показује "да човек без обзира на степен свог посветовњачења, или чак атеизма, у суштини остаје *биће које богослужи*."¹⁵

Видимо да људи и када су чланови неке религијске заједнице, и када су припадници нове, ововековне, секуларистичке религије, упорно настављају да живе свој богослужбени унутрашњи импулс.

Са друге стране, секуларизам је најдубља негација богослужења. Он не негира ни постојање Божије, не негира ни култ – напротив, има га и ужива у њему – он негира најдубљу антрополошку истину по којој је "човек биће које поштује Бога, које је *homo adorans*".¹⁶

Секуларизам на тај начин негира суштинску светотајинску природу света и човека. Под светотајинском природом света подразумевамо то да он "није случајно средство богослужења и средство благодати, него је у томе (богослужењу) откривење

¹² Исто.

¹³ Ср. Александар Шмеман, *За живот света*, 106.

¹⁴ Александар Шмеман, *За живот света*, 110.

¹⁵ Исто.

¹⁶ Александар Шмеман, *За живот света*, 105.

његовог смисла, воспостављање његове суштине и довршење његове судбине".¹⁷ Секуларизам гледа свет као заокружену целину која има смисао сама у себи. Светотајинска природа човека, пак, подразумева да је сваки човек створен са свештеничком харизмом у себи да би самог себе, друге људе и сав створени свет приносио Богу. Да би остваривао заједницу са Богом, али кроз свет и помоћу света.

Секуларизам такво гледање на свет није створио *ex nihilo*. Он је њега наследио управо из хришћанства сведеног само на религију. Зато се и назива "пасторчетом хришћанства".¹⁸

Такозване "истине" секуларизма – правда, љубав, једнакост, и сл. Шмеман са правом, мада тешком синтагмом, назива "полуделим хришћанским истинама".¹⁹ Трагичност и грешност секуларизма се и састоје у томе што је њих створио човек који се одрекао бољег, али тежег, да би се приклонио, лошијем, лажном – али лакшем.²⁰ Црквено хришћанство је увек један изазов, један позив на промену, на преображење, на подвиг, секташко хришћанство, напротив, оперише извесним категоријама закона, кривице, казне и награде, легалистички конципираном Божијом праведношћу са једне, или хировитим божанским предестинаторним одбацивањем једних и прихватањем других са друге стране.

Секташко хришћанство, као и сваки религијски систем, као и секуларизам, на крају крајева "задовољава дубоку жељу човека за легалистичком религијом".²¹ Зато је секуларизам једна велика лаж о свету.²² Стога, мада су корени секуларизма хришћански, он из перспективе црквеног живота и искуства показује своју "дубоко антихришћанску суштину".²³

Секуларизам опчињен сопственим овоземаљским митовима, ритуалима, култовима није ништа друго до један бледи сурогат за аутентични духовни живот. Под духовним животом ми не мислимо живот само "душе" или "духа" него истински живот целокупног људског бића у његовој психофизичкој целини надахнут и вођен Духом Светим.

¹⁷ Александар Шмеман, *За живот света*, 108.

¹⁸ Александар Шмеман, *За живот света*, 113.

¹⁹ Александар Шмеман, *За живот света*, 101.

²⁰ Исто.

²¹ Александар Шмеман, *За живот света*, 116.

²² Ср. Александар Шмеман, *За живот света*, 102.

²³ Александар Шмеман, *За живот света*, 112.

Исти такав сурогат, лажна богослужбена пракса, јесте и секташко религијско живљење. Оба феномена карактерише одсуство и живог Бога и живог човека.

Ми сада стојимо пред једним апсурдом. Секуларизам је у многим срцима изговорио своју последњу реч и она је зазвучала празно. Истинског одговора нема и сада се траже нова решења. Једно од тих решења, за секуларизовани свет, опет постају секте. Дакле, потекао, истекао из религијског, из једног осакаћеног хришћанства, секуларизам се опет улива у сопствени извор. Више пута навођени отац Александар Шмеман дели исто мишљење: "Све више и више знакова указује на чињеницу од превасходног значаја. Фамозни "модерни" човек већ тражи стазу која превазилази секуларизам. Он је поново жедан и гладан "нечег другог". Веома често ова глад и жеђ су задовољени не само *храном сумњивог квалитета него вештачким заменама сваке врсте*" (подвукао В.В.).²⁴

Да до тога не би дошло, нама је потребан један нови начин постојања и ми га сада можемо назвати *црквеним*. Црквени начин постојања је најбољи лек против секташког отрова било да се он даје као терапеутско средство излечења или као предупредњење саме заразе. Прва одлика овог начина постојања је *здравомно конципирање човека и света*. Човек је јединствена и целовита личност која се састоји из два једнака по важности принципа: из душе и тела. И душа и тело су позвани да наследе живот вечни. Пут стицања вечног живота је пут богослужбеног приноса целог света Богу. У том односу се открива права природа света – свет је створен да би био принесен Богу, да би постао његово преображено Тело, човек је створен да би био свештеник, онај који приноси свет.

Религијски модел је као решење пружао само онострано, једног неисторијског Бога, један презир према свету, и као такав био идеалан за формирање секти. Као нуспроизвод појавио се секуларизам.

Секуларистички модел је за решење предлагао само овај свет, чисту историју, атомизирано људско биће, врлину незаквашену вечним, необасјану вечним сјајем, једну хладну етику трговаца и рачунџија који се пуно не надају оностраном, али ако се оно ипак деси, тим боље. Последица оваквог става је жеђ за вечношћу, за превазилажењем пуке историчности али се овде као опасност опет јавља секташка могућност.

²⁴ Александар Шмеман, *За живот света*, 119.

Упорно оперишемо са екстремним решењима, а у сваком екстрему почива клица болести.

Људима не треба ни само Бог ни само човек. Најдубља потреба сваког човека је управо оваплоћени Богочовек, Бог који се најдубље и суштински сјединио са човеком, сјединио се на сва времена, истовремено остајући правим Богом и човека чинећи пуним и правим човеком. *Човеку данашњице треба истовремено пуноћа живота и "овде" у историји и "тамо" у Будућем Веку.* То пружа Црква. Али то не сме да остане само на вербалном нивоу. Људима не треба још једна у низу прича и још једно у низу учења. Људе интересује једно конкретно, живо, делатно, преобразујуће искуство, управо оно које постоји у православном богослужбеном животу.

Један од основних мотива који секташи наводе у својим аполигијама сопственог приступања сектама јесте тај да су им секте пружиле искуство живог и приступног Бога. То искуство је наравно њихово психолошко уверење изазвано чињеницом да су секте као мале верске заједнице у стању да им пруже осећање љубави, блискости, топлине, заједништва и сл. Све је то могуће осетити у православном богослужењу али много дубље и истинскије. И не само то, и сваку муку, и болест, и тугу, и смрт, православно богослужење прихвата и осмишљава и повезује са непролазним извором наше тихе радости – са чињеницом да смо прихваћени и вољени од стране самог Бога. Зато ми не смемо више, по речи Евдокимова, да прежвакавамо лекције катихизма, да не будемо само људи који говоре о Богу, него да постанемо такви људи у којима је могуће срести Бога.²⁵

Овај задатак, баш у светлу реалне опасности пред надирањем деструктивних и тоталитарних секти, је од пресудне важности и треба му дати предност у односу на неке, мање важне, ствари. Зато се у потпуности слажемо са Павлом Евдокимовим, његовим мислима завршавајући овај, централни, део нашег излагања: "Не поправља се грејање за време пожара, не бежи се ка споредном у моменту када се руши свет. Све наше стваралачке снаге треба да се окупе, не би ли се подигла једна генерација пуна неисказане радости, ослобођена радости помоћника, радости пријатеља жениковог".²⁶ Та и таква генерација живих и аутентичних сведока биће живи зид пред најездом сваке духовне опа-

²⁵ Ср. Павле Евдокимов, *Луда љубав Божија*, 116.

²⁶ Павле Евдокимов, *Луда љубав Божија*, 120.

ности. А то је већ питање правилног и *православног* васпитања и образовања, формирања омладине. Како у црквеном, тако и у световном школству. Али то је већ нека друга прича.

На самом крају, треба рећи и неколико речи о могућим конкретним корацима које треба предузети да бисмо се супротставили најезди секташа. Који су конкретни *предлози* за решавање проблема о којима смо говорили?

Прво. Треба признати да проблем постоји. Деструктивне секте су се појавиле у нашој земљи и број њихових чланова расте, као и њихова мисионарска активност.

Друго. На то не треба гледати са неке апстрактне, из стварности издвојене тачке. И ми сами смо *одговорни* за појаву таквих покрета. Нисмо *само ми* одговорни, али то нас не оправдава ни пред Богом ни пред људима ни пред будућим генерацијама. Зато треба да наш рад започнемо *покајничким преиспитивањем сопствене улоге* у појави сектантства. И којој мери смо ми сами аутентични сведоци јеванђеља Христовог? У којој мери је опресивна идеологија комунизма и њено прогањање Цркве допринела ширењу секти? У којој мери узајамно неповерење, страх и својеврсни ривалитет на нивоу односа Држава – Црква спречава успешније супротстављање њима? Много је још таквих питања. Када сви ми, истински сагледамо *свој грех* и покајемо се за њега, не само да признамо да он постоји, него да почнемо друкчије да живимо, мислимо и деламо, тек тада ћемо моћи да започнемо са озбиљним и суштински плодотворним решавањем овог проблема. Покајање је једини темељ на коме можемо да зидамо кућу нашег заједничког, и појединачног рада.

Треће. Са крајњом одлучношћу се морамо супротставити даљем ширењу секти у Југославији. Тај рад мора бити искрена и отворена сарадња Цркве и државних институција. Тај рад, опет, не сме да буде спроведен средствима насиља и *опресије*. Једна ствар је питање *слободе вероисповести* а сасвим друга легализовање рада деструктивних и тоталитарних секти. Институционалним каналима, средствима да се послужимо већ изанђалом флорескулум "савремених демократских друштава" треба рад ових других у потпуности онемогућити. Како то извести, и како разликовати верске заједнице, како их класификовати и квалификовати, то треба да буде предмет једне опширне анализе, и сада се не може на брзину решити.

Четврто. Онима који су већ изманипулисани, већ заведени, већ уведени у такве организације треба приступати са највећом

могућом *жртвеном љубављу* и деликатно, благо, са поштовањем за сваку личност и њен избор, али и са чврстином и одлучношћу помагати да се из тог понора извуку.

Пето и последње. Црква мора да изнова заживи својом правом природом, својом суштином, која је мисионарска, посланичка.²⁷ Свештеници мора да активно, свесно, савесно и одговорно сведоче истински духовни живот, да свет око себе посматрају као њиву Господњу која им је поверена на *обраду и чување* а не само као извор материјалних угодности и личне промоције. И наравно, важно је да се изнова примене древни и освештени *методи аутентичне мисије*. Људима, свету треба посведочити *сопственим примером* и речима да Бог постоји, да је створио свет, да је тај свет средство и пут нашег општења са Богом, да је Исус Христос спаситељ света, да постоји "једна, света, саборна и апостолска Црква" која има своју правду, истину, љубав, мистику, богослужење, заједницу... И том свету треба омогућити, да у светињу новог живота и преображене твари са радошћу уђе. То је једини успешан пут суштинског супротстављања сектама, барем, када је Црква, наравно, по нашем личном мишљењу, у питању.

²⁷ Ср. Александар Шмеман, *За живот света*, 97.